

Keszi Imre /1910-1974/

Amire Keszi Imre Borszeszláng /1958/ című novelláskötetének előszavában utal, hogy "ezeket az igaz történeteket egy húsz-egynéhány éves fiatalember találta ki, és egy negyvenkét éves férfi írta meg /.../, és ha van ennek a könyvnek valami különlegessége vagy érdekessége, az éppen ebből a kettősségből ered: hogy a gyermek elgondolásait az ember egy más szemlélet magasabb párányán állva valósítja meg. Semmit sem felejtve abból, amit a gyermek elgondolt, odaadó játékosággal, könnyű, színes lobogással, mint a borszeszláng, de két évtized nem minden szenvedés nélkül szerzett tapasztalataival kiegészítve és megformálva" - lényegében Keszi egész írói pályáját is jellemzi valamiképpen. Moha Keszi Imre A sziget ostroma /1948/ című tanulmánykötetében határozott egyértelműséggel leszámol addigi írói szemléletmódjával, mítoszteremtő törekvéseivel, és a lukácsi értelemben vett realizmus feltétlen híve lesz, maga is megpróbálkozik monumentális realista regényekkel, legjobb művei mégis a mítosz újraértelmezése nyomán keletkeznek.

Keszi mindenekelőtt a széles sodrású történések, egy-egy kor vagy életpálya átfogó, sok szálból összerakott képe foglalkoztatja. Az Alapkő /1952/ című regény pl. egy megalakuló tőkés vállalat történetében nemcsak a XIX. századi magyarországi iparosodás ellentmondásait vázolja fel, hanem háttérként odarajzolja még Nyugat-Európa szerveződő munkásosztályát is. A Szőlőből bor /1961/ egy főiskola tanárainak ellentéteiben keresi azokat a

szálakat, amelyek egyben a felszabadulást követő feszült időszak átmeneti társadalmát is tükrözik. A Flóra Lásymánvoson /1965/ pedig egy gyerekeit egyedül nevelő bátor asszony életébe pillant be úgy, hogy közben nem mond le a történelmi háttérről, ill. a kor művészeti és irodalmi életét is valami módon érzékeltetni igyekszik. Hasonló, mindenre kinos aprólékossággal kitérő szemlélet jellemzi Keszi Imre zenei tárgyú regényeit is /A halhatatlanság számárfülei, 1971: A végtelen dallam, 1975/; figyelemre méltó ugyanakkor mindenekelőtt a Wagner-regény /A végtelen dallam/ elbeszélőmódja, ahol ugyanis egy német muzsikus feljegyzések és Wagnerral folytatott beszélgetéseinek formájában, visszaemlékezés-szerűen követi nyomán a zeneszerző életét.

Mindezzel szemben Keszi felszabadulás utáni írói korszakában először a Borszeszláng /1958/ novelláiban, majd talán legjobb regényében, az Örvényes Csóriban /1962/ sajátos módon visszatér a mítoszhoz, és ezzel egyben olyan regénystruktúrát teremt, amely immár egy bizonyos ponton lezárható.

A Borszeszláng novellái részben emlékezések gyermekálmokra, hajnali félelmekre valamint csodás élményekre, miközben kirajzolódik az aranykor, a gyermek-lét gazdag, újra-vágyott valósága. A csoda ugyanakkor, amely oly nagy szerepet kap ezekben a történetekben, nem a valóság egyszerű tagadása, hanem a valóság intenzívebb átélésének egyik kifejezője, a "rendesnek túlfokozása, non plus ultrája, belenövekedése a mese és mítosz világába, mágikus lobogás és tűzláng". Másrészt azonban ezek a novellák le is leplezik a

mítoszt, mégpedig úgy, hogy állandóan szembeállítják a valósággal. Így válik nevetségessé az óperzsául felkiáltó "álom-költő", Helvey Ferenc Bábröcskő határán, Inverzibilis Pista a maga abszurd lát-hatatlanságával, vagy pl. Sirák Janó, akinek "kocsikerék nagyságú, fekete kalapja volt, és egyszersmind a huszadik század mindjobban szaporodó mítoszainak egyike". Így lepleződnek le a kábult, szép álmok "A szomorú királykisasszony meséjé"-ben is, ahol a boldog, önfeledt zeneélvezetet a képzeletben felsivítő malacröfögés zavarja meg és semmisíti meg a harsány nevetésben. A "mese" véget ér, mégpedig az egész kötetre vonatkozó érvennyel, ami ezután jön, a "mesétlenség", egyben Keszi Imre igazi mondanivalójának a végét is jelenti. A kötet utolsó novellája /"Szent Sebestyén vértanúsága"/, amely alcímével is érzékeltetni kívánja az említett fordulatot /A mítosz halála/, már csak jelentéktelenségeket képes elbeszélni, hiszen a novella minden bonyodalma egy Budapestről kiküldött propagandista kisszerű problémái körül forog.

A Csóri-mítoszban /Örvényes Csóri, 1962/ Keszi újabb lehetőségeket lát meg: a 30-as évek magára hagyott, befelé forduló ifjúságának ~~MIKÉNT~~ mintegy tablóképét sikerül megalkotnia. Keszi rokonszenvennel, helyenként együttérző humorral ábrázolja az érettségire készülő fiataloknak ezt a zárt világát, a Csóri-mítoszt, amelyben sajátosan megőrződik a gyerekkor, és kiegyenlítődik minden ellentét, többek között az urbánus-népi viszály is. Ugyanakkor ez a zárt világ nemcsak a Csóri-hívók összeolvadásának zálogát jelenti, hanem egyben életük útvesztését is. Mindez a legszembetűnőbben a paraszti származású Gregor András sorsában nyilvánul meg,

akinek Torda Dénes, a fiúk életpályáját aggódva figyelő tanár más szerepet szán: "Maga egészséges, ezek a dolgok betegesek. Maga a teremtő falu, ezek a dolgok a romboló város megnyilatkozásai." - veti a fiú szemére. "Maguknak vezetni kell, mert maguk a vezetésre hivatottak. /.../ Az értelmiség." Gregor András és a többi "Csóri-hívó" alapélménye azonban a magány, "mert az ember egyedül van. És Csóri az egyetlen társa". Hiába próbálja Fajtus Gábor Gregort meggyőzni, hogy az ő álmai és a valódi világ nem ugyanaz, Gregor ezt nem láthatja be. Ő az álmaiban megőrizni akar, nem hisz teremthető értékekben. Az időt távolodásként és nem alkotó folyamatként éli meg, állítván, hogy "aki megszületett, az elveszett, aki érik, az felejt, aki felnőtt, az elszakadt! Nem szabad felnőni." Itt kap a Csóri-mítosz szerepet az életében, és ezért is kell meghalnia. Keszi Imrének sikerül ugyanakkor a Csóri-mítoszt úgy középpontba állítania, hogy az ne csak önmagát jelentse, hanem önmagán túl utaljon a társadalmi folyamatokra is, hiszen "mint ahogy Torda Dénes mondja - "Csóri nem ok, hanem okozat".

Keszi Imre egész életművében nemcsak a mítosszal viaskodik, hanem legalább annyira a "zsidóság"gal is, ami egyszerre erkölcs, hagyomány, szerep és történelem a számára. A várakozók lakomája /1944, 1969/ egyik eredeti ~~KIKERESÉSEK~~ alakja, Őre, a következőkben látja a zsidóság lényegét: "Az idegenség által lett önmaga. Lényege nincs, csak tulajdonságai vannak."

Az Elysium /1958/ című regény a magyarországi zsidóüldöztetések idején, 1944-ben néz szembe a zsidóság szerepével: ártatlan

gyermek sorsán keresztül vall az embertelenségről, a koncentrációs tábor döbbenetéről.

A zsidóság mint téma ott van azonban Keszi Imre majd minden művében: a kapitalista vállalkozó Fern család története az Alapkőben, a Táraira magyarosító zsidó Taglicht harca közvetlen a felszabadulás után a zsidóellenes beidegződések ellen /Szőlőből bor/, vagy pl. a Flóra Lágymányoson című regényben a zsidó-keresztény szembenállás felvetése.

Mindenesetre a zsidóság sorsáért való aggodalom az egyik legjelentősebb tényező, ami nem engedte, hogy Keszi Imre hátat fordítson az életnek, a valóságnak. Keszi tisztában van ¹ ³ ⁴ ^{az} ² ~~vele~~ azonban, hogy egész életműve csak egy lehetőség, egy változat: de nem is nagyon vágyhat író többre, mint "változatnak lenni a világ nagy hangversenyében, és e változatként: fennmaradni". /Babiloni vályog, 1968/

Ónodi László